

Список використаних джерел:

1. Єврокомісія до кінця червня оголосить висновки щодо статусу кандидата для України. *Укрінформ*. 20.04.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3462955-evrokomisia-do-kinca-cervna-ogolosit-visnovki-sodo-statusu-kandidata-dla-ukraini-misel.html>
2. Шейко Ю. У ЄС представили шостий пакет санкцій проти Росії. *DW*. 04.05.2022 р. URL: <https://www.dw.com/uk/u-yes-predstavlyly-shostyi-paket-sanktsii-proty-rosii/a-61680661>
3. Newsletter. July – December 2020. Issue no. 24. URL: https://eclan.eu/files/attachments/.2932/ECLAN_Newsletter_Issue_24.pdf
4. Werner Schroeder. Limits to European Harmonisation of Criminal Law. *Eucrim. THE EUROPEAN CRIMINAL LAW ASSOCIATIONS' FORUM. Focus: Forms of Crime Control*. Issue 2/2020 pp. 144–148. <https://doi.org/10.30709/eucrim-2020-008> // BibTeX <https://eucrim.eu/articles/limits-european-harmonisation-criminal-law/>

Ключові слова: євроінтеграційні процеси, європейські цінності, гармонізація, апроксимація, протидія злочинності, практика Європейського суду з прав людини.

Key words: European integration processes, European values, harmonization, approximation, fight against crime, case law of the European Court of Human Rights.

МУСИЧЕНКО ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального права та інших
кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права, доктор філософії*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗРОЗУМІЛОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

До поняття зрозумілості в сучасній доктрині звертаються з різних позицій, акцентуючи увагу на наступному.

По-перше, зрозумілість розглядають в контексті складових принципу верховенства права. В сучасних реаліях зрозумілість закону, особливо кримінального, сприймається науковцями як одна з гарантій принципів правової визначеності (закон має бути чітким, громадяни повинні розуміти його, щоб дотримуватися [1, с. 71]), рівності (може бути забезпечена лише за умови однакового розуміння і тлумачення [2, с. 302]), законності (зрозумілі формулювання заважають політичним махінаціям і використанню закону проти людей [3]), справедливості (оскільки справедливість закону пов'язується не лише з визначеними в ньому кримінально-правовими заходами [4], але й з його текстовою орієнтацією на усіх без виключень), які виходять з фундаментальної засади верховенства права. Такий підхід зумовлений і розумінням складових принципу верховенства права, сформований на практиці.

По-друге, не заперечуючи здобутків стосовно зрозумілості закону як складової принципу правової визначеності, інша група науковців розвиває думку про те, що зрозумілість є однією з обов'язкових вимог до мови закону. Це також досить поширений підхід, він надалі розвивається в юриспруденції в межах загального напрямку, сформованого міжнародною спільнотою, «Plain language». Його прихильники здебільшого вивчають проблеми юридичної техніки, і зрозумілість розглядають по-різному: як засіб досягнення принципів словесної організації нормативно-правових актів; як одна з вимог до мови закону; як одне з загальних правил формулювання нормативних приписів; як критерій для оцінки якісних характеристик нормативно-правових актів. В межах даного підходу здебільшого розглядаються мовні проблеми закону.

По-третє, поняття зрозумілості зводиться до необхідної якісної властивості закону, оскільки лише сукупність відповідних засобів, способів, правил юридичної техніки, може адекватно виразити волю законодавця, робить закон зрозумілим, а отже і ефективним способом правового регулювання суспільних відносин. Це більш ширше поняття, ніж просто вимога до мови закону, адже через використання певних засобів, які мають відповідати вимогам точності, стислості, єдності термінології, простоти і доступності викладу досягається зрозумілість закону. Ми підтримуємо останній підхід, оскільки він дозволяє чітко розмежувати термінологію, а саме «мовна доступність», «точність», «ясність», «простота» закону і «зрозумілість» закону [5].

Таким чином, зрозумілість кримінального закону визначаємо як якісну властивість цього нормативно-правового акта, яка полягає у максимальній наближеності закладеного законодавцем змісту тексту кримінального закону, оформленого за допомогою відповідних засобів юридичної техніки, до внутрішнього інтерпретаційного тексту суб'єктів кримінально-правових відносин, а також тих суб'єктів, які є їх потенційними учасниками.

Із запропонованої дефініції вбачається, що зрозумілість трактуємо значно ширше, ніж просто мовна доступність тексту для більшості громадян. Зрозумілість у нашому розумінні виступає певною властивістю, яка характерна для якісного закону. Вищий ступінь зрозумілості – це не коли прочитаний кримінально-правовий припис стає без зусиль зрозумілим усіма суб'єктами (простота, мовна доступність), а коли із застосуванням специфічних правил тлумачення кримінального закону, що здебільшого тяжіють до лінгвістичних, суб'єкти осягають через знакову комунікацію зміст кримінально-правової норми, і цей зміст точно відповідає тому, що заклав законодавець, формулюючи норму, тобто закон стає зрозумілим.

На підставі запропонованого поняття зрозумілості кримінального закону, можна виділити ознаки, які складають його зміст.

По-перше, зрозумілість є якісною властивістю кримінального закону, яка поряд з іншими дозволяє говорити про його ефективність, оскільки якість кримінального закону – це система притаманних йому соціальних властивостей, що відображають його соціальну адекват-

ність, та спеціально-юридичних властивостей, які в сукупності визначають ефективність кримінально-правового впливу. Саме ця ознака вказує на сутність досліджуваного поняття, оскільки дозволяє акцентувати увагу на приналежності до групи юридичних властивостей кримінального закону, виокремити його від належності до принципів, мовних вимог, критеріїв тощо.

По-друге, зазначена властивість полягає в максимальній близькості текстів комунікації: тексту закону і тексту інтерпретації. Використання у визначенні словосполучення «максимальна близькість» підкреслює те, що цей внутрішній інтерпретаційний текст (результат з'ясування) залежить від багатьох факторів – віку, досвіду, освіченості людини, культури, її мовної практики, тому досягти повного співпадіння текстів неможливо, розуміння тексту закону виключно усіма суб'єктами є недосяжною метою. В цьому аспекті великого значення набуває правове виховання, правова культура населення. Оскільки зрозумілість є результатом розуміння безлічі людей, розглядувана властивість є динамічною. Тому критерії сприйняття тексту, зрозумілості кримінального закону мають бути орієнтовані на пересічну людину.

По-третє, вживане в дефініції словосполучення «внутрішній інтерпретаційний текст» використовується для позначення результату сприйняття і усвідомлення суб'єктами текстової одиниці кримінального закону. Зрозумілість виявляється в позитивному результаті розуміння як елемента герменевтики, тому автоматично йде вже мова про з'ясування – етап тлумачення, результат якого виражається у зворотному, інтерпретаційному внутрішньому (з'ясування для себе) тексті кримінально-правових приписів.

По-четверте, зрозумілість забезпечується належним мовно-структурним оформленням кримінального закону, адже передача законодавчої волі у текстову комунікацію відбувається через відповідні засоби юридичної техніки. Ланцюг даної комунікації (право – закон – людина, або зміст кримінально-правової норми – її текстуальне оформлення – внутрішній інтерпретаційний текст суб'єкта) не повинен перериватися чи викривлюватися і цьому сприяють засоби юридичної техніки, спрямовані на точну і чітку передачу законодавчої волі. Порушення рівноваги у будь-якій ланці цього ланцюжка є небажаним явищем. І якщо в першій ланці наявні порушення, звичайно, на другій, зважаючи на суб'єктивні моменти, вони ще більш посилюються. Максимально точне втілення законодавчої волі зумовлює і точність наступного «розкодування» тексту. Тому для відповідного тотожного зворотнього перекладу тексту, який пізнаватиме широке коло суб'єктів, важливого значення набуває суворе дотримання правил законодавчої техніки кримінального закону, які є ключем до його зрозумілості і лежать передусім в людській мовній практиці.

Зрозуміти правову норму – значить з'ясувати істинний її зміст. Звідси виникає питання істинності змісту. З одного боку об'єктивність норми відображена в її тексті, тобто законодавець за допомогою мовних засобів передає свою волю. Об'єктивною, істинною норма буде тоді,

коли слова, їх організація в речення точно передає її зміст. З іншого – в результаті тлумачення норми суб'єктами сприйняття і розуміння тексту результат з'ясування (внутрішній інтерпретаційний текст) є максимально наближений до змісту норми.

Звідси випливає висновок, що для досягнення якісної властивості – зрозумілості кримінального закону, з одного боку, слід враховувати принципи, правила, прийоми, засоби законодавчої техніки кримінального закону, дотримання яких забезпечує відповідну передачу інформації, з іншого – слід зважати на правила, прийоми, способи тлумачення (з'ясування) тексту кримінального закону, зважаючи на специфіку суб'єктів, на яких поширюється кримінально-правова норма (а це і суб'єкти кримінально-правових відносин, і їх потенційні учасники), з тим, щоб результат їх тлумачення максимально відповідав закладеному смислу.

Список використаних джерел:

1. Серьогін С. В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: монографія. Дніпропетровськ: Видавництво «Грані», 2014. С. 71
2. Погребняк С. П. Основоположні принципи права [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2009. С. 302.
3. Borisova T. I. The Legitimacy of the Bolshevik Order, 1917-1918: Language Usage in Revolutionary Russian Law. Review of central and east European law. 2012. Volume 37. Issue 4. P. 395-419. DOI: 10.1163 / 092598812X13274154887024
4. Taxonomy of compulsory and incentive legal consequences (legal measures) of committing illegal acts [Oleksandr V. Kozachenko, Olesia K. Vasyliaka, Larysa V. Chornozub y Olga M. Musychenko]. Cuestiones Politicas. Vol. 38. № 67 (2020). Especial (2da parte). 2020. P. 151–168. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/34688>
5. Intelligibility of a criminal law: Theoretical and practical aspects [Musychenko, O., Streltsov, Y., Kozachenko, O., Vasyliaka, O., & Chornozub, L.]. *Amazonia Investiga*. № 10 (44). 2021. P. 92–102. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1714/1863>

Ключові слова: зрозумілість закону, зрозумілість кримінального закону, чіткий закон, точний закон, простий закон.

Key words: intelligibility of law, intelligibility of a criminal law, clear law, precise law, simple law.